

פרשת קורח: נאמנות נבחר הציבור

מעשה בנהג שנסע במהירות מופרזת. עצר אותו שוטר שרשם לו דו"ח. הנהג בחר לערער על הדו"ח ולהישפט בפני השופט. בבואו לפני השופט, הכחיש הנהג את העובדות וטען שהתלונה היא תלונת סרק שנועדה להטרידו ולהשפילו. לעומתו, טען השוטר שכל מעשיו נעשו בסמכות ומשיקולים ענייניים בלבד. כיצד יוכרע הוויכוח?

לפני שנים רבות נקרא הרב המקומי לביתו של השוחט ששכב על ערש דווי. כשהרב הגיע, ביקש השוחט להוציא מהחדר את כל האנשים, ורק הוא והרב יישארו לבדם. לאחר שיצאו האנשים, החל השוחט להתוודות על מעשיו הרעים, כדוגמת חטאיו עם גויות והכשרת השחיטה למרות שהסכין הייתה פגומה. הרב לא האמין למשמע אוזניו. לאחר שהוא בדק שהשוחט אכן שפוי, הודיע הרב לבני הקהילה שעליהם להכשיר את כל הכלים בהם בישלו את הבשר שנשחט, והוא מינה שוחט חלופי במקום זה החולה. לאחר כמה ימים, באורח פלא הבריא השוחט. כעת, הוא מכחיש את כל האירוע שקרה בחדרו ולדבריו לא היה ולא נברא, והוא מעוניין לשוב למשרתו.¹ עם מי הצדק? בפרשת השבוע מתואר שמה שלח שליח² לדתן ואבירם לבוא אליו לבית הדין והם לא הסכימו לבוא, ואף אמרו לשליח דברים קשים כנגד משה:

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלָאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאֵב וַיֹּאמְרוּ לֹא נֵעֲלֶה. הִמָּעַט פִּי הָעֵלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְזָבֹת חֶלֶב וְדָבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר כִּי תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם הַשִּׁתָּרַר. אֵף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבַשׁ הִבִּיאָתָנוּ וְתַתֵּן לָנוּ נַחֲלֹת שְׂדֵה וְכָרֶם הַעֲנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנָּקֵר לֹא נֵעֲלֶה.³

הר"ן⁴ מסביר שדבריהם החריפים של דתן ואבירם מכוונים כנגד משה⁵ והם אמרו אותם בפני השליח שהעבירם למשה והוא כתב זאת בתורה. כיצד האמין משה לשליח וכתב זאת בתורה? התשובה מצויה בדברי הגמרא⁶ שלמדה מדברי התורה הללו שאם אחד מבעלי הדין מבזה את שליח בית-הדין או מכה אותו, נאמן השליח כמו שני עדים על המקרה ובית-הדין מנדים את בעל הדין.⁷ שליח בית-הדין משמש דוגמה לכל אדם הנושא תפקיד ציבורי, שיש לו נאמנות-על, כפי שמצאנו כן ביחס לגבאי צדקה: "וְלֹא יִחָשְׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בְּאֵמָנָה הֵם עֹשִׂים",⁸ ולמדו מכך בגמרא⁹ שלא שואלים את גבאי הצדקה למי הם חילקו את הכסף, אלא סומכים עליהם 'כִּי בְּאֵמָנָה הֵם עֹשִׂים'. גם המלך נאמן בכל דבר, כדברי החינוך: "נאמן לדבריו בכל דבר",¹⁰ ולכן ניתן לסמוך על החלטותיו המדיניות ללא צורך בביקורת תמידית.¹¹ כמו כן שוחט הממונה מטעם הקהילה על שחיטת הבשר, אם מישהו טוען כנגדו ששחט לא כהלכה, השוחט נאמן כמו שני עדים.¹²

¹ שו"ת שיבת ציון (סימן כג).

² כתר יונתן (במדבר טז, יב).

³ במדבר (טז, יב-יד).

⁴ ר"ן (מועד קטן טז ע"א ד"ה שנאמר). ראו גם: ערוך השולחן (ח"מ סימן ח סעיף ו).

⁵ אולם יש המבארים, שהדברים מוסבים על עצמם, ראו: רש"י (במדבר טז, יד). ויש שכוונתם לשליח, ראו: רש"י (מועד קטן טז ע"א ד"ה דאי); רש"י (שם ד"ה מתפקד).

⁶ מועד קטן (טז ע"א).

⁷ בבא קמא (ק"ב ע"ב); רמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ה ה"ה); שולחן ערוך (ח"מ סימן ח סעיף ה); שם סימן יא סעיף א).

⁸ מלכים (ב, יב, טז).

⁹ בבא בתרא (ט ע"א). שולחן ערוך (יו"ד סימן רנז סעיף ב); רמ"א (שם).

¹⁰ חינוך (מצווה תצז).

¹¹ הרב יצחק הרצוג (תחוקה לישראל ע"י התורה ח"א עמוד 133).

¹² שולחן ערוך (יו"ד סימן א סעיף יד); שו"ת מהרי"ק (סימן לג).

רעיון בפרשה

תנאל אוירבך

מהו היסוד המשפטי שיש להאמין את נבחר הציבור בנאמנות-על?

באופן פשוט ניתן לומר שנאמנות זו נובעת מקבלת הציבור את האנשים האלו עליהם כנאמנים, ובכך

הציבור סומך עליהם בתפקידם גם כנגד מערערים שקמו להם.¹³

לאור הסבר זה נשוב למקרה בו שוחט העיירה הכחיש את דברי הרב. המקרה הגיע לרב שמואל

לנדא¹⁴ שכתב שהרב המקומי נאמן משום הנאמנות שניתנה לו מאת הציבור להיות אחראי על ענייני

הכשרות של העיר.¹⁴

ביאור הדברים כתב הרב יוסף רוזין¹⁵ שלא יתכן ועל כל ערעור ללא עדות וללא ראיות שאחד מערער

על הממונה בעל התפקיד הציבורי, אותו נבחר ציבור יצטרך לבוא לדיון, משום שבאופן כזה לא

ימלא נבחר הציבור את תפקידו אלא יכלה את זמנו בדחיית הטענות, וכפי שהסביר בשו"ת עבודת

הגרשוני¹⁶ את נאמנותם של גבאי הצדקה, שאם הם יצטרכו לתת דין-וחשבון על כל טענה הרי שהם

ימנעו מלתפקד.

דברים אלו מזכירים לנו את חזקת חוקיות המנהל הקובעת שברגיל ניתן להניח לטובתה של הרשות

המנהלית שהיא נהגה כדן. המשמעות היא שרשויות המנהל אינן יכולות ואינן צריכות, כעניין

שבשגרה, להתמודד עם טענות שיחייבו אותן להוכיח כל פעם ומהתחלה, כי החלטות שהתקבלו בהן

ומשמשות בסיס לפעולותיהן אכן התקבלו כדן. חזקה זו היא חזקה הניתנת לסתירה, היינו למרות

קיומה של ההנחה הזו, הרי שבמקרה ספציפי ניתן לטעון לכך שהרשות לא נהגה כדן. כאשר

מצליחים לסתור את החזקה, עובר נטל ההוכחה לרשות לשם הוכחה שפעילותה כן הייתה תקינה.

נראה כי בבסיס החזקה עומדת לה ההבנה שהזכרנו, אם הרשות תידרש להגיב על כל ערעור ללא

ראיות מוצקות, אזי עבודתה מול הציבור תיפגע והיא לא תמלא את תפקידה.

מלבד נבחר הציבור, מצאנו נאמנות שניתנה לאנשים מסוימים, נאמנות הנובעת מכוח תפקידם

הייחודי אותו הם ממלאים, אף שבאופן עקרוני הם לא נאמנים על דברים אחרים. אחת הדוגמאות

לכך היא נאמנותה של אישה על טהרתה,¹⁷ שאמנם היא עצמה אינה נאמנת להעיד בפני בית-דין,

אבל בענייני טהרת גופה היא נאמנות משום שלא ניתן להעמיד עדים על כך ולכן דווקא היא נאמנת.¹⁸

וכן מצאנו נאמנות ייחודית כזו לגבי אישה מיילדת שנאמנת על ייחוס הולד אותו היא יילדה,¹⁹ שכן

רק היא יודעת את ייחוס הולד אותו היא יילדה.

יישום מעשי מהגדרה זו נמצא בשו"ת תרומת הדשן²⁰ שמתאר וויכוח בין שתי נשים על המקום שלהן

בבית-הכנסת. אחת הנשים הביאה שתי נשים שיעידו לטובתה והאישה השנייה הביאה איש שיעיד

לטובתה. הרב הכריע שאמנם נשים לא נאמנות בעדות גם אם הן רבות, אך יש להאמין לשתי הנשים

שמעידות על המקום ולא לאיש, משום שאין האיש יודע את מקום מושבן של הנשים בעזרת הנשים

לעומת נשים שיודעות ולכן דווקא הן נאמנות, כמו נאמנותה של אישה על טהרתה ומיילדת על

הולד.²¹

¹³ שו"ת שיבת ציון (סימן כה).

¹⁴ ראו כן גם בשו"ת רבי אליהו מזרחי (סימן נז).

¹⁵ שו"ת צפנת פענח (מהדורת הרב כשר, סימן מב).

¹⁶ שו"ת עבודת הגרשוני (סימן יט).

¹⁷ תוספות (גיטין ב ע"ב ד"ה עד אחד).

¹⁸ רמב"ן (גיטין ב ע"ב ד"ה עד אחד).

¹⁹ קידושין (עג ע"ב). יש הסובר שתוקף נאמנותה מהתורה, ראו: ר"ן (קידושין לא ע"א מדפי הרי"ף ד"ה נאמנת). ויש

הסובר שתוקף נאמנותה מדרבנן, ראו: חזון איש (אבהע"ז סימן נט ס"ק כ).

²⁰ שו"ת תרומת הדשן (סימן שנג). רמ"א (ח"מ סימן לה סעיף יד).

²¹ גר"א (ח"מ סימן לה ס"ק כח).